

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ПОЛІТИЧНОГО ІНТЕРВ'Ю ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ДІАЛОГІЧНОСТІ

Дослідження містить впровадження теорії діалогічності до аналізу політичного дискурсу. Визначено жанр політичного інтерв'ю та представлено його композиційні та структурно-семантичні параметри. Окреслено основні підходи до вивчення категорії діалогічності в політичному дискурсі. Простежено реалізацію категорії діалогічності в жанрі політичного інтерв'ю.

Ключові слова: політичний дискурс, категорія діалогічності, мовленнєвий жанр, політичне інтерв'ю.

У політичному дискурсі мовленнєвий жанр інтерв'ю виступає провідником діалогічної взаємодії. Особливість та виразність політичного діалогу під час інтерв'ю залежить від статусно-рольових відношень між комунікантами, а також їхнім набором мовленнєвих засобів, яким вони послуговуються у ході бесіди й тактиками, які використовують для реалізації своїх намірів. Дослідження функціонування цих факторів стилістики та дискурсології у мові політики пов'язане з дослідження жанрового оформлення тексту та відношеннями між мовцем та адресатом. У зв'язку з цим мовленнєвий жанр інтерв'ю виявляється цікавим та вартим уваги для дослідження категорії діалогічності як текст, який поданий у попередньо опрацьованому вигляді і призначений для широкого загалу.

Категорія діалогічності з розвитком досліджень політичної галузі стає важливим критерієм тексту, який багатогранно втілюється в політичних повідомленнях різних видів: інтерв'ю, ток-шоу, агітаціях тощо та в політичних ситуаціях, що об'єднують такі тексти в одну комунікативну сферу.

Актуальність нашої роботи полягає в підвищенні інтересу сучасної лінгвістики до комунікативних практик мовця в різних мовленнєвих жанрах. Розгляд дослідження механізму відображення категорії діалогічності в мовленнєвому жанрі політичного інтерв'ю зумовлений тим, що, не зважаючи на наявний доробок дослідників мовленнєвих жанрів, мовленнєвий жанр політичного інтерв'ю залишається малодослідженим і потребує детальної систематизації та класифікації.

Мета роботи полягає в аналізі діалогічності мовленнєвого жанру українських політичних текстів інтерв'ю, а також окреслення способів вираження діалогічності в зазначених текстах політичної комунікації.

Матеріалом дослідження слугували тексти політичних інтерв'ю у газетах «Тиждень UA», «Економічна правда», «РБК-Україна», «Главком», «День», «Українська правда», «Сьогодні», «Високий Замок», «Цензор.net», «ZN.UA», «gordonua.com» та друковані матеріали телеканалів «Deutsche Welle», «5 канал», «UA1» за 2014-2017 роки.

Інтерв'ю функціонує в широкому колі медіасфери та наукових розвідок з журналістики, соціології, психології, педагогіки, що позначилося на різноаспектному трактуванні цього поняття. З огляду на це необхідно, по-перше, витлумачити поняття «інтерв'ю» з лінгвістичного погляду, а по-друге, розкрити його діалогічну специфіку як жанру політичної комунікації. М. Н. Кім визначає інтерв'ю як жанр журналістики, під яким розумів «розмову журналіста з соціально значущою особистістю з актуальних питань» [3, с. 147]. С. Н. Ільченко подає таке визначення інтерв'ю: «цілісний акт комунікації, який

передбачає діалогічне спілкування журналіста з респондентом в ситуації послідовного чергування питань та відповідей з метою отримання інформації, думок та суджень, які становлять суспільний інтерес» [2, с. 10]. М. М. Кохтев тлумачив поняття «інтерв'ю» з позиції функціональності в друкованих ЗМІ: «це поширений інформаційний жанр газети, метою якого є пояснення суспільного значення явища на основі його сутності спеціалістами та очевидцями, демонстрація методів осмислення конкретної практичної проблеми» [1, с. 48]. М. Лукіна розглядає інтерв'ю з позиції журналістикознавства й зазначає, що «інтерв'ю журналіста зі співрозмовником є розмовою двох людей не просто заради обміну відомостями, а з метою створення нового інформаційного продукту – актуального, суспільно важливого, призначеного для публікації» [4, с. 8]. А. К. Михальська сформулювала таке визначення: «інтерв'ю – це публічний МЖ з жорстким розподілом мовленнєвих ролей безпосередніх учасників, у якому журналіст розкриває чи намагається розкрити значущі для суспільства риси політика, зокрема «небезпечні», тоді як останній при відповіді на питання журналіста, має на меті переконати суспільство у власній «затребуваності» [5, с. 68]. Отже, інтерв'ю – це офіційна або неофіційна розмова між інтерв'юером та респондентом, яка має тематичну і композиційну цілісність, побудована за певним алгоритмом з визначеною кількістю питань та відповідей.

Спираючись на структуру інтерв'ю, запропоновану К. С. Серажим, виокремлюємо три фази: попередньої інформації, ядра і резюмування [6, с. 43–51] та можемо зобразити структуру газетного українського політичного інтерв'ю у такий спосіб: надзаголовок – заголовок – лід – відомості про реципієнта – світлина з цитуванням або підписом та посиланням – текст інтерв'ю – інформація про інтерв'юера.

Надзаголовок у друкованих політичних інтерв'ю виконує функцію привернення уваги, наприклад, позначення рубрики лексемою «актуально» та орієнтації читача. Надзаголовок як складник подає інформацію щодо поданого тексту: його жанр, у нашому випадку інтерв'ю, місце проведення, можливі короткі відомості про конкретну посаду реципієнта тощо. Наявність усіх критеріїв одночасно у виданнях трапляється рідко, як правило, використовується жанрове позначення тексту або подання тексту як актуальної інформації. Наприклад, а) сфера діяльності: *ПОЛІТИКА Андрій Парубій: «Е-декларації – це дуже сильний удар, який у багатьох відіб'є бажання йти в парламент»* (tyzhden.ua, 2.02.17); б) актуальність: *ГОЛОВНА СТАТТІ Поліція деградує, а не реформується – нардеп Ігор Луценко* (UA1, 28.09.16); в) назва жанру+сфера діяльності: *Інтерв'ю > Політика Дмитро Шимків: Ми як і раніше багато у чому консервативні, і це наша ахіллесова п'ята* (rbc.ua, 1.11.16); г) назва жанру: *ІНТЕРВ'Ю Дмитро Ярош: «Джавеліни» не зроблять перелом у цій війні. Але вони значно посилять наш потенціал* (glavcom.ua, 6.02.18).

Основним складником тексту-інтерв'ю є заголовок, який виконує функції інформативності та атракції. Цей елемент інтерв'ю виділяють великим шрифтом з жирним накресленням. Структура заголовка українського політичного інтерв'ю виглядає так: ім'я та прізвище політика – ключова цитата проведеної розмови. У деяких ЗМІ відрізняється оформлення заголовку:

1. Тип «тема-рема», в таких заголовках використовують пунктуаційні знаки двокрапки та лапки для візуального поділу інформації та концентрації уваги читача, проте деякі видання можуть подавати подібні заголовки без лапок, наприклад, *Андрій Парубій: «Е-декларації – це дуже сильний удар, який у багатьох відіб'є бажання йти в парламент»* (tyzhden.ua, 2.02.17); *Павел Розенко: "Мы избежали социальных бунтов"* (ZN.UA, 12.02.16),

Сергій Львовичкін: Єдина можливість навести порядок в країні – це зміна влади (rbc.ua, 20.03.17). Інформативна функція заголовків цього типу виявляється у пунктуаційному розмежуванні інформації на те, що відоме читачу, й те, що він прагне дізнатися.

2. *Інформативно-узагальнювальні* – передається основна думка реципієнта, що коротко сформульована інтерв'юером, напр.: заголовок *Для Порошенка немає обмежень, сьогодні він цар – нардеп Дерев'яно*. Трансформовано зі слів нардепа *«Ми хочемо мати нормальну порядну владу і не хочемо президента, у якого немає жодного обмеження. Зараз це реальний цар»* (UA1, 6.11.17); *Поліція деградує, а не реформується – нардеп Ігор Луценко*, замість *«У результаті бачимо, що поліція займається нічим іншим, як деградацією»* (UA1, 28.09.16). Заголовки інформативно-узагальнювальні притаманні більшою мірою друкованим матеріалам. Оскільки у процесі їх створення переважно враховуються особливості впливу медіа на аудиторію, тому інформативна функція заголовку має бути подана яскраво, експресивно, цікаво та захоплююче.

Важливим складником у тексті інтерв'ю є лід, який подає коротку інформацію про тематику бесіди. Цей текстовий фрагмент вирізняється на шпальті графічно, оскільки подається зменшеним щодо основного тексту кеглем та жирним накресленням. Інформацію, подану в ліді, формують за принципом «перегорнутої піраміди», коли на перше місце ставлять найважливіше, умовно відповідаючи на запитання «що?, де?, коли?, чому?, як?» додатково до цього можуть містити коротку історію, яка має на меті ознайомити з подією чи діяльністю політика напередодні бесіди, а також умовний перелік питань, формуючих хід інтерв'ю. За допомогою ліда в інтерв'ю вибудовується діалогічний зв'язок з читачем, вже на перших моментах його ознайомлення з текстом. Цей зв'язок виникає, коли читач ніби ставить питання про особу політика, її «справжнє» обличчя та діяльність, про важливі події тощо, напр.: *У четвер Україна отримала нового прем'єр-міністра Володимира Гройсмана і новий уряд. Голосування за Кабмін і його програму проходила не зовсім просто. Як це відбувалося, РБК-Україна поговорила з лідером фракції "Батьківщина" у парламенті Юлією Тимошенко* (rbc.ua, 14.04.2016) – лід у вигляді лаконічного викладу щодо актуальної політичної події з елементом попереднього ознайомлення читача.

Текст інтерв'ю сформований блоками «питання-відповідь», які через найважливіші текстоформувальні функції – інформативну, апелятивну, контактовстановлюючу та спеціальні мовні засоби – створюють діалогічну взаємодію між комунікантами. У текстах українських інтерв'ю спостерігаємо такі структурні особливості: розділення «тіла» тексту на тематичні блоки, які можуть бути прямими цитатами відповідей реципієнта або журналістськими перифразами; мінімальна кількість запитань від 9-15 речень, які почасти поєднані у декілька взаємодоповнювальних синтаксичних поєднань, тобто це кілька речень разом, які можуть містити посилання на висловлювання самого мовця чи його опонента, деякі статистичні відомості тощо; поєднання «гострих», відкритих та закритих запитань, останні можуть оформлюватися у одне слово; відповіді респондента виглядають як складний синтаксичний комплекс із речень усіх типів; особливість друкованих політичних інтерв'ю – хід бесіди майже втрачає елемент «живого» мовлення через вживання складних синтаксичних конструкцій; реципієнти надають перевагу витриманому, інтелектуальному мовленню, подаючи виклад своїх думок послідовно та логічно, напр.: *По-перше, ми в парламент законопроект про приватизацію п'ять разів заносили і жодного разу за нього не голосували депутати... Друге. Ми зробили перший крок в енергоефективності, коли почали видавати енергокредити...* (Арсеній Яценюк, Цenzор.net, 8.11.16); паралельно з

синтаксичною інтелектуалізацією діалогу поширені елементи розмовно-побутового мовлення, вживання емоційно-забарвленної лексики та жаргонізмів, напр.: *Про це говорять лише дебіли від політики, яким я рота не можу затулити* (Геннадій Москаль, glavcom.ua, 6.02.17), *У країні бардак і хаос. І зараз країною керує не президент* (Міхеіль Саакавілі, UA1, 12.01.17).

Отже, українське політичне інтерв'ю в друкованих виданнях – це діалогічна взаємодія між журналістом та реципієнтом, яку характеризують динамічність комунікативних ходів з одночасною схильністю до статичності викладу інформації та монологізації викладу думок політика-реципієнта. Відмінна риса українського політичного інтерв'ю саме у класичному виданні, а не друкованих медійних матеріалів – майже зведена до мінімуму спонтанність усного мовлення, яка притаманна усталеній діалоговій бесіді, текст відповідей респондента виглядає добре спланованим та підготовленим, у репліках політиків переважають складнопідрядні речення, багатослівність, що не є типовим для усної непередбаченої бесіди. Діалогічна взаємодія між мовцями під час проведення інтерв'ю виявляється в кооперативному чи спланованому конфліктному спілкуванні й відповідних стратегіях і тактиках без відтінку статусного переважаючого одного з комунікантів, а на мовному рівні – це вживання мовцями уточнювальних речень, часток та дієслів, які підтримують хід комунікації.

Список використаної літератури

1. Вакуров В. Н., Кохтев Н. Н., Солганик Г. Я. Стилистика газетных жанров : учеб. пособие для вузов / В. Н. Вакуров, Н. Н. Кохтев, Г. Я. Солганик. – М.: Высш. школа, 1978. – 183 с.
2. Ильченко, С. Н. Интервью в журналистском творчестве: [учеб. пособие] / С. Н. Ильченко. – СПб. : С.-Петербур. гос. ун-т, 2003. – 93 с.
3. Ким М. Н. Жанры современной журналистики / М. Н. Ким. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 335 с.
4. Лукина М. Технология интервью / М. Лукина. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 192 с.
5. Михальская А. К. Политическое интервью как речевой жанр / А. К. Михальская // Риторическая культура в современном обществе. Тезисы IV Международной конференции по риторике (Государственный институт русского языка им. А. С. Пушкина, 26-28 января 2000 г.). – М. – 2000. – С. 67-69.
6. Серажим К. С. Інтерв'ю з політиком як типовий жанр актуалізації сучасного політичного дискурсу // Українське журналістикознавство / К. С. Серажим. – К., 2004. – С. 43–51.